

The impact of holy jihad on the development of spiritual fields from the perspective of the Quran

Zainab Qushani

Level 4 student, Comparative Tafsir, Al-Zahra Specialized Seminary (S)

Gorgan

ghooshani@gmail.com

Abstract

The present study aims to explain the relationship between "holy jihad" and "spiritual areas" in the verses of the Holy Quran. This study, using a descriptive-analytical method and an interpretive approach, examines how jihad affects the expansion of the individual and social spiritual scope of believers. The findings of the study show that holy jihad in the Quran is not a purely military act, but rather a "qualitative process" that affects the expansion of the main spiritual areas. The final conclusion is that holy jihad in the Quran is a "spiritual-educational mechanism" that can expand many spiritual areas and have an impact on individual and social spiritual development; including that by examining the verses of the Quran, it was understood that holy jihad can strengthen and stabilize an individual's faith and develop individual spirituality or raise the spirit of the noble in society and the individual and also increase trust in God in the hearts of believers. Holy jihad is also one of the causes of approaching God and is effective in the spiritual and spiritual perfection of man.

Keywords: Holy Jihad, Spirituality, Verses of Jihad

أثر الجهاد المقدس على تطور المجالات الروحية من منظور القرآن

زينب قوشاني

طالب في المستوى الرابع، تخصص التفسير المقارن، معهد الزهراء التخصصي (سنغافورة)

Gorganghooshani@gmail.com

ملخص

تهدف هذه الدراسة إلى توضيح العلاقة بين "الجهاد" و"المجالات الروحية" في آيات القرآن الكريم. وتدرس هذه الدراسة، باستخدام المنهج الوصفي التحليلي والمنهج التأويلي، كيف يؤثر الجهاد في توسيع النطاق الروحي الفردي والاجتماعي للمؤمنين. وتُظهر نتائج الدراسة أن الجهاد في القرآن ليس مجرد عمل عسكري، بل هو "عملية نوعية" تؤثر في توسيع المجالات الروحية الرئيسية. ويخلص البحث إلى أن الجهاد في القرآن هو "آلية روحية تربوية" قادرة على توسيع العديد من المجالات الروحية، ولها تأثير على التطور الروحي الفردي والاجتماعي؛ ومن ذلك أنه من خلال دراسة آيات القرآن، يتضح أن الجهاد يُقوّي إيمان الفرد ويُرسّخه، ويُنمّي روحانيته، ويرفع من شأن النبلاء في المجتمع والفرد، ويزيد من ثقة المؤمنين بالله. كما يُعدّ الجهاد أحد أسباب التقرب إلى الله، وله أثر فعال في كمال الإنسان الروحي. يُعدّ الجهاد أحد أسباب التقرب إلى الله، وله دور فعال في تحقيق الكمال الروحي للإنسان.

الكلمات المفتاحية: الجهاد المقدس، الروحانية، آيات الجهاد

تأثیر جهاد مقدس بر گسترش ساحت های معنوی از منظر قرآن

زینب قوشانی

طلبه سطح چهار، تفسیر تطبیقی، مدرسه علمیه تخصصی الزهراء علیها السلام گرگان

ghooshani@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تبیین رابطه میان «جهاد مقدس» و «ساحت های معنوی» در آیات قرآن کریم انجام شده است. این مطالعه به روش توصیفی-تحلیلی و با رویکرد تفسیری، به بررسی چگونگی تأثیر جهاد در گسترش دامنه معنوی فردی و اجتماعی مؤمنان می پردازد. یافته های پژوهش نشان می دهد که جهاد مقدس در قرآن، نه یک عمل صرفاً نظامی، بلکه یک «سیروسلوک کیفی» است که در گسترش ساحت های اصلی معنوی اثر می گذارد. نتیجه گیری نهایی آن است که جهاد مقدس در قرآن، یک «مکانیسم تربیتی-معنوی» است که می تواند بسیاری از حیطه های معنوی را گسترش داده و در تکامل معنوی فردی و اجتماعی تأثیر داشته باشد؛ از جمله اینکه با بررسی آیات قرآن دانسته شد که جهاد مقدس می تواند ایمان فرد را تقویت و تثبیت کند و معنویت فرد را رشد دهد یا روح توکل را در جامعه و فرد بالا می برد و نیز اعتماد به خدا را در دل های مومنان بیشتر می کند همچنین جهاد مقدس یکی از علل تقرب به خدا بوده و موثر در کمال روحی و معنوی انسان است.

واژگان کلیدی: جهاد مقدس، معنویت، آیات جهاد، ساحت، تأثیر

مقدمه

در ادبیات قرآن، جهاد یکی از مفاهیم بسیار مهم است که در سی و چهار آیه به صراحت و در چندین آیه دیگر به صورت کنایه اشاره شده است (ر.ک: طبرسی، ۳، ۱۳۷۲، ۱۴۰) (قرطبی، ۱۵، ۱۳۸۴، ۲۱۰) آنچه در این پژوهش مورد توجه است، نه جنبه های فقهی یا نظامی جهاد، بلکه بُعد معنوی- تربیتی آن از منظر قرآنی است. در نگاه سنتی، جهاد اغلب به «مبارزه با کفار» تقلیل می یابد، اما در تفسیر عمیق قرآنی، جهاد یک «فرآیند تحول معنوی» است که در آن مؤمن با آزمودن ایمان، تزکیه نفس و رسیدن به مراتب قرب الهی مواجه می شود. این پژوهش با این مسئله انگاری آغاز می شود که: «آیا جهاد در قرآن، صرفاً یک وظیفه عملی نظامی است یا در دل یک جنگ و وظیفه نظامی یک سیروسلوک معنوی نهفته است؟» در ادامه، این پرسش را با رویکردی قرآنی بررسی می کند. هدف اصلی، نشان دادن آن است که جهاد مقدس در قرآن، یک «مکتب تربیت معنوی» است که در ساحت های مختلف ایمانی، اخلاقی و اجتماعی اثر می گذارد.

۱. پیشینه پژوهش

بررسی منابع نشان می دهد که پژوهش های متعدد درباره جهاد در قرآن وجود دارد، اما تمرکز بر «بُعد معنوی جهاد» نسبتاً کم تر مورد توجه قرار گرفته است. برخی از پژوهش های مهم عبارت اند از: طباطبایی (۱۳۷۴) در المیزان، جهاد را در پیوند با

«تزکیه نفس» و «تقوا» تحلیل کرده و نشان می‌دهد که جهاد یک ابزار برای رشد معنوی است. مکارم شیرازی و همکاران (۱۳۷۶) در تفسیر نمونه، به بُعد تربیتی جهاد اشاره کرده‌اند و آن را یک «مکتب رشد اخلاقی» می‌دانند. موسوی بجنوردی (۱۳۸۰) در کتاب «جهاد در قرآن»، به تحلیل نظام‌مند آیات جهاد پرداخته اما تأکید بیشتری بر ابعاد فقهی داشته‌است. شهرودی (۱۳۹۰) در پژوهش‌های معاصر درباره «جهاد و معنویت»، رابطه جهاد و رشد معنوی را بررسی کرده اما این مسئله را از دیدگاه قرآنی آن مورد بررسی قرار نداده و به نظر می‌رسد به نقش جهاد در گسترش حیطه‌های معنویت توجه نکرده‌است. طاهری خرم‌آبادی (۱۳۶۰) در مقاله جهاد در قرآن تفسیر آیات جهاد فقط به مباحث تفسیری آیات پرداخته و به ساحت‌های معنوی دقت نظر ندارد. همان (۱۳۶۱) در جهاد در قرآن، عوامل معنوی پیروزی؛ نقش عامل معنوی صبر بر پیروزی جهاد نظامی مورد بررسی قرار داده و از زاویه دیدی متفاوت با مقاله حاضر به بحث می‌پردازد. گوهری و بلبلی (۱۳۹۸) نیز در بررسی تطبیقی تأثیر عوامل معنوی بر جهاد دفاعی در دیدگاهی متفاوت با این مقاله، تأثیر معنویت بر جهاد را می‌سنجد و نه تأثیر جهاد بر معنویت را.

با این وجود، پژوهش حاضر با تمرکز بر تأثیرات جهاد در گسترش دامنه معنویات و با رویکردی قرآنی، در این حوزه خلأ مطالعاتی، محسوب می‌شود و بررسی آن ضرورت پیدا می‌کند.

۲. مفهوم شناسی

۱-۲. جهاد

مؤلف الصحاح، جَهِد و جُهِد را به معنای طاقت و مشقت می‌داند. وی در ادامه می‌نویسد: «جَهَدْتُ اللَّبْنَ فَهُوَ مَجْهُودٌ، أَيْ أَخْرَجْتُ زُبْدَهُ كَلَّةً» (جوهری، ۱۴۰۷ق، ۲، ۴۶۰). از این مطلب فهمیده می‌شود که کاربرد فعل «جهاد» در مواردی است که انجام آن، نیاز به زحمت فراوان دارد. ابن فارس نیز، اصل معنای «جهاد» را مشقت می‌داند و معتقد است که دیگر معانی نزدیک به آن بعداً بر آن حمل شده است (ابن فارس، ۱۳۹۹ق، ۱، ۴۸۶). پیداست که سختی داشتن، از ویژگی‌های معنایی ماده «جهاد» است. همچنین راغب «جهاد» را به طاقت و مشقت تفسیر و «جهاد» و «مجاهده» را به معنای به کارگیری نهایت کوشش در برابر دشمن انسانی بیان کرده است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۶ق، ۲۰۸).
در این مقاله منظور از جهاد همان مجاهده و مبارزه نظامی با دشمن است که از آن به جهاد مقدس تعبیر می‌شود.

۲-۲. معنویت

واژه معنویت در کتاب‌های لغت عربی وجود ندارد و واژه‌شناسان عرب حتی واژه المعنوی به معنای خلاف مادی یا خلاف ذاتی را نیز از واژگان جدید در لغت عربی می‌دانند. (سعیدی، ۱۳۹۹، ۳۴)
مطهری، معنویت را نوعی گرایش ذاتی انسان نسبت به امور غیر مادی مانند علم و دانایی، خیر اخلاقی، جمال و زیبایی، تقدس و پرستش که وجه تمایز انسان و موجودات دیگر بوده تعریف نموده است. (مطهری، ۱۳۸۷، ۵۸)

۳. معنویت در قرآن و انواع آن

معنویت و عملکردهای بالقوه معنوی در قرآن را می‌توان در دودسته کلی ۱. هدایت خواهی و ۲. بندگی تقسیم کرد که خود بندگی شامل دوزیرمجموعه الف / عبادت‌های عام مثل: (صبر، انفاق، تلاش علمی، پاکدامنی و...) و ب / عبادت‌های خاص مثل: (دعا، نماز، روزه، حج و...) است؛ در واقع اصل معنویت در سه مقوله اصلی هدایت خواهی، عبادت‌های عام (اعمال نیک مومنان و مخلصانه یا همان صبر و انفاق و...) و عبادت‌های خاص (نماز و روزه و...) جای داده می‌شود. (ر.ک سعیدی، ۱۳۹۹، ۱۳۸ و ۱۳۹) چنانچه معنویت در اندیشه امام خامنه‌ای شهید اعلی الله مقامه الشریف نیز به معنای رابطه و اتصال قلبی با خداوند است و معتقدند که هدف اصلی این است که انسان متخلق به اخلاق الله بشود؛ تخلق به اخلاق الله مقدمه برای کار دیگر نیست بلکه کارهای دیگر مقدمه برای تخلق به اخلاق الله است. (ر.ک حسینی‌خامنه‌ای، ۱۳۹۹، ۱۴) حسن نجفی و همکارانش هم ابعاد معنویت و رشد معنوی را با توجه به سند تحول بنیادین که به امر و نظارت رهبر شهید اعلی الله مقامه الشریف تنظیم شده در سه دسته کلی هنر و زیبایی شناختی، اخلاق و تعقل تقسیم می‌کنند. (ر.ک نجفی، ۱۳۹۴، ۱۷) همچنین با استفاده از مطالعات انجام شده این نتیجه حاصل آمده است که می‌توان معنویت را در سه دسته کلی دینی (ایمانی)، اخلاقی و اجتماعی قرار داد.

۴. جهاد در قرآن

کاربرد مشتقات «جهاد» ناظر به معنای اصطلاحی جهاد در قرآن کریم

به کار بردن نهایت تلاش در مسیر تحقق اهداف الهی. در ۱۱ مورد به همراه «فی سبیل الله»؛ در دو مورد به همراه «فی سبیل»؛ در یک مورد به همراه «فی سبیلی»؛ در یک مورد به همراه «فی الله» و در یک مورد به همراه «فینا» آمده و در بقیه موارد به شکل مطلق به کار رفته است. (کریمی و بخشی، ۱۳۹۹، ۴) آیاتی که جهاد با قیود: «فی سبیل الله»، «فی سبیل»، «فی سبیلی»، «فی الله» و «فینا» در آنها به کار رفته، هدف جهاد را مشخص می کند. «سبیل الله» راه حق و خیر و فضیلت است و هرگونه تلاشی در راه دفاع از حق و فضائل و تشویق کردن مردم بر انجام آنها، جهاد فی سبیل الله است (مراغی، بی تا، ۶: ۱۰۹). در واقع وقتی تمام تلاش انسان، معطوف به امور مربوط به خداوند اعم از اعتقاد و عمل می شود به گونه ای که هیچ عاملی او را از ایمان به خدا و انجام دستورات او باز ندارد، به هدف از جهاد دست یافته است (طباطبائی، ۱۴۱۷ق، ۱۶، ۱۵۱).

جنگ در اسلام، هیچ گاه به عنوان یک ارزش تلقی نمی شود، بلکه از این نظر که مایه ویرانی، و اتلاف نفوس و نیروها و امکانات است یک «ضد ارزش» محسوب می شود. لذا در بعضی از آیات قرآن، مانند آیه ۶۵ سوره انعام، در ردیف عذاب های الهی قرار گرفته است. در آیه مورد اشاره جنگ در ردیف «صاعقه» و «زلزله» و بلاهای زمینی و آسمانی شمرده شده است. به همین دلیل در اسلام تا آنجا که امکان دارد، از جنگ پرهیز می شود. ولی در آن جا که موجودیت امتی به خطر می افتد، یا اهداف مقدّسش در معرض سقوط قرار می گیرد، در اینجا جنگ یک ارزش محسوب می شود، و عنوان «جهاد فی سبیل الله» به خود می گیرد. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۵، ۷۷) چنانچه امیرالمومنین امام علی علیه السلام نیز در خطبه ۲۷ نهج البلاغه در مورد جهاد اینگونه فرموده اند که: «اما

بعد فَإِنَّ الْجِهَادَ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ فَتَحَهُ اللَّهُ لِخَاصَّةِ أَوْلِيَائِهِ وَهُوَ لِبَاسُ التَّقْوَى وَ
 دَرَعُ اللَّهِ الْحَصِينِ وَجَنَّتُهُ الْوَثِيقَةُ» اما بعد، جهاد دری است از درهای بهشت،
 خداوند آن را به روی دوستان مخصوص خود گشوده است، جهاد لباس تقوی و
 زره محکم و سپر مطمئن خداوند است. (سید رضی، ۱۳۸۵، ۶۶)
 حال لازم است برای اینکه به فهم بهتری از تأثیر جهاد بر افزایش گستره
 معنویت پی برده شود به سراغ آیات قرآن کریم رفته و با استفاده از سخن مفسران به
 تحلیل و بررسی این نکته پرداخته و نمونه‌هایی از گسترش معنویت در اثر جهاد
 بیان شود.

۵. گسترش تبلیغ دین و معنویت الهی

اولین چیزی که باید به آن توجه داشت این است که یک آیین پاک آسمانی حق
 دارد به عنوان یک ایدئولوژی نوین از «آزادی تبلیغ» برخوردار گردد، و به صورت
 طبیعی از طریق روشن ساختن افکار عمومی گسترش یابد. حال اگر منافع نامشروع
 عوامل خاصی همچون کفار، به خطر افتاد و برای جلوگیری از گسترش این دعوت،
 پیا خاسته و کوشش کردند مردم را در نادانی و بی خبری نگاه دارند و هیچ راه
 مسالمت آمیزی برای حلّ این مشکل نبود، اسلام اجازه درگیری با این عوامل را داده و
 پیدایش قسمتی از غزوات اسلامی از این قبیل بوده است. در ذیل آیه ۴۰ سوره حج
 نیز اشاره ای به این قسمت شده است، و این موضوع (استفاده از آزادی تبلیغ و
 گسترش منطقی آیین حق) یکی دیگر از اهداف جهاد اسلامی است. (مکارم ۱۴۰۳،
 ۶) تعریف هدف تبلیغ دین برای جهاد بیانگر این مطلب است که جهاد در پیشبرد
 اهداف معنوی دینی و الهی تأثیر مستقیم داشته و می تواند به طور کامل ارادی به

افزایش سطح تعقل و دین‌پذیری مردم یاری رساند و با توجه به دسته‌بندی معنویات می‌توان آن را تلاش علمی-مذهبی دانست که همان عبادت عام یا (اعمال نیک مومنانه) است؛ در نتیجه جهاد با هدف تبلیغ دین، معنویت در سطح فردی و اجتماعی مسلمانان را افزایش می‌دهد.

۶. تقویت و تثبیت ایمان

خداوند در آخر آیه ۶۶ سوره مبارکه نساء بعد از اینکه اعلام می‌دارد عده بسیار کمی از مردم به فرمان خداوند برای قتال عمل می‌کنند می‌فرماید: "هرقدر انسان در مسیر اطاعت فرمان خدا گام بردارد ثبات و استقامت او بیشتر می‌شود" در واقع اطاعت فرمان یک نوع ورزش روحی برای انسان است که ادامه و تکرار آن همانند ورزشهای جسمانی روز بروز قوت و قدرت و ثبات و استحکام بیشتری می‌آفریند و تدریجاً انسان به جایی می‌رسد که هیچ قدرتی نمی‌تواند بر نیروی ایمان او غلبه کند و او را بفربید (مکارم شیرازی، ۳، ۴۵۷) با توجه به این آیه می‌توان بیان کرد یکی دیگر از تاثیرات جهاد بر انسان تقویت ایمان و تثبیت آن است که باعث گسترش در حیطه معنویات فردی دینی گشته و آن را بارورتر می‌کند.

۷. تقویت توکل و اعتماد به خدا

در آیه ۲۱۶ سوره مبارکه بقره: «كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهُ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ» خداوند متعال بعد از امر به جهاد و قتال بیان می‌فرماید که هرچند اگر اکراه داشته باشید اما چه بسا مسائلی که مورد پسند شما نیست اما خیر شما در آن است و علامه طباطبایی هم بیان می‌کند که این امید

بخشی به بنده است که اگر خدای سبحان هم می‌فرماید (امید است چنین و چنان شود)، نه از این جهت است که خود او امید دارد، بلکه به این عنایت است که مخاطب و یا شنونده امیدوار شود. (طباطبایی، ۱۳۷۴، ۲، ۲۴۸) از این مطلب می‌توان اینگونه برداشت کرد که در بعضی موارد بنده فقط باید به خدا اعتماد کند و به خدا توکل کند و از علم ناچیز خود فاصله گرفته و علم نامتناهی خدا را باور کرده و به آن تکیه کند؛ پس مجاهدی که با توکل و اعتماد به خدا مشقت جنگ را متحمل می‌شود تا به خیری که خدا وعده آن را داده برسد باعث رشد معنوی خود در جنبه اعتماد و توکل به خدا مواجه شده و نه تنها در امر جهاد که در سایر زمینه‌های دینی و معنوی دیگر نیز می‌تواند به خدا اعتماد داشته و براو تکیه کند پس جهاد در زمینه رشد معنویت فردی در حیطه توکل به خدا نیز موثر بوده و باعث تقویت و افزایش گستره آن می‌شود.

۸. وسیله تقرب به خدا

در آخر آیه ۶۹ سوره مبارکه عنکبوت خداوند به مجاهدین در راه خود وعده می‌دهد «لنهدیْهم سبیلنا» این می‌تواند بدان معنا باشد که خداوند راه یاری خدا و نیز راه رسیدن به اطاعت امر خود و در نتیجه راه رسیدن و تقرب به خود را برای بندگانش دست‌یافتنی‌تر کرده و نزدیک شدن به خدا برای بنده مجاهد آسان‌تر خواهد شد که همان مقوله هدایت‌خواهی در دسته‌بندی‌های معنویت است، بالاتر از آن در آخر آیه ۳۵ سوره مبارکه مائده خداوند وعده (لعلکم تفلحون) به مجاهدان در راه خدا داده است و این رسیدن به فلاح و رستگاری به دنبال جهاد دفاعی به تقویت این نظر کمک می‌کند که از ثمرات جهاد رسیدن به هدایت بیشتر، بعد

معنوی بالاتر و در نتیجه رستگاری و نزدیکی بیشتر به خدا است و از آن مهم‌تر در سوره مبارکه آل عمران آیه ۱۶۹ در بیانی قطعی شهادت در جهاد را (عند ربهم یُرزقون) می‌خواند که بالاترین مرتبه تقرب، نزد خدا بودن و منتعم شدن از نعمات الهی در دامن مهر خداوند متعال است و تمام این بشارت‌های الهی بیانگر این مطلب است که مجاهد فی سبیل الله با تحمل سختی و رنج‌های جهاد می‌تواند درجات معنویات را به طور ویژه و خاص بالا برود و در پی آن به تقرب الهی دست یابد که همان روح و رضوان معنوی است.

۹. جهاد برای حمایت از مظلومان

آیه ۷۵ سوره «نساء» مسلمانان را دعوت به جهاد برای حمایت از مظلومان و مبارزه با ظالمان می‌کند، و می‌گوید: «وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا؛ چرا در راه خدا و برای رهایی مردان و زنان و کودکانی که [به دست ستمگران] تضعیف شده‌اند پیکار نمی‌کنید؟! به این ترتیب، قرآن از مسلمانان می‌خواهد که هم در راه خدا و هم مستضعفان مظلوم، جهاد کنند، و اصولاً این دوازدهم جدا نیستند و با توجه به اینکه در آیه فوق قید و شرطی نیست، این مظلومان و مستضعفان در هر نقطه جهان باشند، باید از آن‌ها دفاع کرد و نزدیک و دور، داخل و خارج کشور تفاوت نمی‌کند. به تعبیر دیگر حمایت از مظلومان در مقابل ظالمان در اسلام یک اصل است که باید مراعات شود، حتی اگر به جهاد منتهی گردد؛ اسلام اجازه نمی‌دهد مسلمانان در برابر فشارهایی که به مظلومان جهان وارد می‌شود

بی تفاوت باشند. این دستور یکی از ارزشمندترین دستورات اسلامی است که از حقانیت این آیین خبر می‌دهد. (مکارم شیرازی ۱۳۷۱، ۲، ۲۹) و علامه طباطبایی درباره این آیه بیان می‌کند که در این آیه شریفه تحریک و تهییجی است برای تمامی مؤمنین، چه آن‌هایی که ایمانشان خالص است و چه آن‌هایی که ایمانشان ضعیف و ناخالص است (طباطبایی، ۱۳۷۴، ۴، ۶۷۲) با توجه به این بیان می‌توان به این نتیجه رسید که این جنبه از جهاد می‌تواند معنویت اخلاقی، اجتماعی و سطح‌ایثار برای دیگر مومنان در سراسر جهان را در بین تمام مومنان مجاهد افزایش داده و موجب گسترش دامنه معنویت باشد.

۱۰. انفاق در جهاد

پیش از این اشاره شد که یکی از موارد معنویت انفاق در راه خدا است که در دسته عبادات عام قرار می‌گیرد؛ در آیات بسیاری هم، مانند آیه ۲۰ و ۴۱ و ۸۸ سوره مبارکه توبه و یا ۹۵ سوره مبارکه نساء جهاد با مال و جان در کنار هم قرار داده شده و گویی در یک کفه قرارداد و در آیه ۶۰ سوره مبارکه انفال از کلمه انفاق در راه خدا برای مقابله و ایجاد آمادگی در برابر دشمنان استفاده شده است. در این زمینه باید به این نکته دقت داشت انفاق که در حالت عادی یکی از معنویات اخلاقی اجتماعی به شمار می‌رود بسیار آسان‌تر است از هنگامی که انسان در موقعیت جنگی قرار گیرد، در هنگام جنگ با وجود سختی و مشقات زیادی که خواه ناخواه بر انسان وارد می‌شود و گاه هیچ‌گونه ضمانتی برای آینده مالی افراد وجود ندارد؛ انفاق کردن امری است که از هر کسی ساخته نیست و در عین حال مجاهدان در این مواقع اینگونه عمل می‌کنند چنانچه در طول تاریخ اسلام دیده شده و مخصوصاً در ایران اسلامی

همیشه زنان و مردان مجاهد از انفاق مال خود نیز مضایقه نکرده‌اند؛ این امر فقط در سایه روح معنوی متعالی امکان پذیر است که در اثر صبر بر مصائب جهاد به این مرتبه رسیده است و این نکته به خوبی بر ما روشن است که جهاد می‌تواند روح معنوی انسان را چنان رشد دهد که جز خدا چیزی برایش ارزش نداشته باشد و بنابراین اوصاف می‌توان بیان کرد یکی دیگر از ثمره‌های جهاد می‌تواند تقویت بعد اخلاقی اجتماعی این کار معنوی باشد.

همچنین جهاد در امور معنوی دیگری مانند صبر و راستی و صدق گفتار و عمل انسان می‌تواند موثر باشد و دامنه آن معنویات را هم گسترش دهد که در این مجال نمی‌گنجد.

نتیجه‌گیری

بر اساس تحقیق انجام شده مشخص می‌شود جهاد مقدس فقط یک امر تک‌بعدی نیست و در کنار مبارزه با دشمنان می‌تواند بر معنویات فردی اجتماعی اخلاقی و دینی و ایمانی انسان تاثیر گذاشته و باعث رشد و گسترش در دامنه ساحت‌ها و حیطه‌های مختلف معنویت باشد و در نتیجه رشد معنوی انسان و در نهایت عاقبت بخیری او را به دنبال خواهد داشت.

منابع و مآخذ

۱. ابن فرس، ابوالحسین احمد، ۱۳۹۹، معجم مقاییس اللغة، بیروت، نشر دارالفکر
۲. انصاری قرطبی، محمد بن احمد، ۱۳۸۴، الجامع الاحکام القرآن، تهران، نشر ناصر خسرو
۳. جوهری فارابی، اسماعیل بن حماد، ۱۴۰۷ق، الصحاح تاج اللغة و صحاح العربیه، جلد ۶، بیروت، دارالعلم للملایین
۴. خامنه ای، سید علی، ۱۳۹۹، گام دوم انقلاب توصیه ۲ معنویت و اخلاق، قم، سراج اندیشه اسلامی
۵. راغب اصفهانی، حسین ابن محمد، ۱۴۱۶ق، مفردات الفاظ القرآن، بیروت، دارالقلم
۶. سید رضی، محمد دشتی، ۱۳۸۵، نهج البلاغه، قم، انتشارات مسجد مقدس جمکران
۷. سعیدی، محمد مسعود، ۱۳۹۹، نظریه معنویت در قرآن، قم، دفتر تبلیغات اسلامی
۸. طباطبایی، محمد حسین، تفسیر المیزان، جلد ۱۶ و ۴، ۱۳۷۴، قم، دفتر انتشارات اسلامی
۹. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ۱۳۷۲، تهران، نشر فراهانی

۱۰. کریمی، محمود، محمدرضا بخشی، ۱۳۹۹، مفهوم شناسی جهاد کبیر در قرآن کریم و تبیین عرصه های آن
۱۱. مراغی، احمد بن مصطفی، بی تا، تفسیر مراغی، نشر دارالاحیاء التراث العربی
۱۲. مطهری، مرتضی، ۱۳۸۷، مقدمه ای بر جهان بینی اسلامی، تهران، نشر صدرا
۱۳. مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۷۱، تفسیر نمونه، جلد ۲، و ۳، تهران، دارالکتب الاسلامیه
۱۴. همان، ۱۳۸۵، آیین رحمت، قم، نشر مدرسه امام علی بن ابیطالب
۱۵. همان، ۱۴۰۳، جهاد از دیدگاه آیت الله مکارم شیرازی، دفتر آیت الله مکارم شیرازی makarem.ir
۱۶. نجفی، حسن، رضا وفایی و حسن ملکی، ۱۳۹۴؛ تبیین ابعاد و مولفه های رشد معنوی و تحلیل آن در سند تحول بنیادین، تهران، فصلنامه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی

